

Dossier Dirk

Leven met een NSB-burgemeester

Colofon

ISBN: 978 94 6365 518 7

1e druk 2023

© 2023, Harry Vogels

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Dossier Dirk

Leven met een NSB-burgemeester

Harry Vogels

Verklaring van de uitgever

Dit boek is een reconstructie op basis van gedegen onderzoek en interviews.

De auteur heeft zich gebaseerd op dossiers uit het Nationaal Archief, het Regionaal Archief Alkmaar en het archief van de familie Stoutjesdijk. De persoonsnamen uit de archieven zijn zoveel mogelijk gehandhaafd. Samen met de Stichting Langedijker Verleden heeft de auteur alles in het werk gesteld om nabestaanden van – in dit boek vermelde – personen vooraf te informeren over deze publicatie. Toch is het mogelijk dat er personen zijn die niet zijn bereikt. Zij kunnen zich wenden tot de uitgever of de auteur zelf.

Inhoudsopgave

Voorwoord Carla Louise Kassing-Stoutjesdijk	9
Deel 1: Aanleiding	11
Deel 2: Dirk en Louise voor de oorlog	16
Deel 3: De eerste oorlogsjaren	32
Deel 4: Huisvriendin Hanna, tante Han	46
Deel 5: Verhuizing naar Langedijk	56
Deel 6: Dirk hervat zijn werk in Langedijk	75
Deel 7: De burgemeester en zijn pistool	85
Deel 8: Brand en bombardement in Langedijk	91
Deel 9: Kinderuitzendingen	95
Deel 10: Dirk en het woningtekort	99
Deel 11: Franci de Munck in de burgemeesterswoning	106
Deel 12: Dominee Nell duikt onder	117
Deel 13: SS-deserteur en verrader Verkerk	119
Deel 14: Vorderen en arbeidsinzet	122
Deel 15: Dirk en de rooms-katholieke school	128
Deel 16: Van waarnemer tot echte burgemeester	134
Deel 17: Vrouw en kinderen naar Duitsland	144
Deel 18: Hongerwinter in Langedijk	149
Deel 19: Strafproces tegen Dirk	154
Deel 20: Strafproces tegen Louise	179
Deel 21: Strafproces tegen Hanna	191
Deel 22: Inbeslagname geld en goederen	198
Deel 23: Louise, Dirk en Hanna na hun straffen	209
Deel 24: Nawoord Harry Vogels	216
Begrippenlijst	222
Bronnen	227

Voorwoord

Voor u ligt het verhaal van mijn leven. Of eigenlijk: het verhaal van het leven van mijn vader en moeder. Hun leven, hun keuzes, zijn bepalend geweest voor mijn leven. Mijn vader koos voor de NSB, voor de ‘foute’ kant. In de oorlog maakte hij carrière in de NSB en werd hij de NSB-burgemeester van Langedijk. Zijn keuze beïnvloedde de rest van het leven van mijn moeder, van mijn zus en van mij. Na de oorlog, toen mijn vader en moeder waren gescheiden, en mijn moeder een andere man trouwde, bleef de oorlogsgeschiedenis als een schaduw boven ons leven hangen. De oorlogsjaren werden weggestopt, en wij spraken nooit met anderen over mijn vader. Jarenlang was mijn zus de enige met wie ik onze jeugdijaren kon delen. Ons verhaal was en bleef tot voor kort alleen ons verhaal.

Dat het nu in boekvorm voor u ligt, is een grote stap. Een stap die ik pas kon maken nadat mijn lieve zus Henny was overleden, en ik alleen achterbleef met die oorlogsgeschiedenis. Jarenlang heb ik mij geschaamd voor de keuzes van mijn vader. Nu wil ik dat verhaal naar buiten brengen, om ervoor te zorgen dat andere mensen niet lijden onder de keuzes die hun vader of moeder ooit gemaakt hebben. Ik hoop dat het lezen van dit verhaal meer begrip kweekt voor mensen als ik, een kind of kleinkind van de mensen die in die jaren voor de Duitse kant hebben gekozen.

Dat u het verhaal nu kunt lezen, is grotendeels te danken aan Harry Vogels, die mijn verhaal wilde aanhoren, archieven heeft bezocht om de mij onbekende onderdelen van het verhaal uit te zoeken en hier vervolgens dit boek over schreef.

Carla Louise Kassing-Stoutjesdijk

April 2023

Deel 1: Aanleiding

Het is voorjaar 2022, corona ligt bijna achter ons, als ik word gebeld door Carla Kassing, een vrouw van 86 jaar. Carla is een van de twee dochters van NSB-burgemeester Dirk Stoutjesdijk. Haar inmiddels overleden zus heet Henny.

De zussen Henny en Carla hebben samen, als jonge kinderen, de Tweede Wereldoorlog heel intens beleefd. Allebei hun ouders waren lid van de NSB en hun vader maakte ook nog eens carrière binnen deze partij. Een opeenstapeling van fouten. De zussen praten er na de oorlog liever met niemand over. Zij schamen zich. Zij praten wel samen over de oorlog en wat zij hebben meegemaakt. Hele bijzondere en emotionele gebeurtenissen.

Op 31 januari 2021, midden in coronatijd, overlijdt Henny. Voor Carla een zware klap. Zij kan ten gevolge van de beperkingen die zijn opgelegd in verband met de pandemie niet op de wijze waarop wij dat gewend zijn afscheid van haar nemen. Dat vindt zij heel erg. Maar nog erger is dat Carla door het overlijden van Henny ook haar ‘praat-, luister- en troostzus’ verliest waarmee ze over de oorlog sprak. Nu kan ze met niemand meer praten over wat er bijvoorbeeld kort na dinsdag 5 september 1944 gebeurde.

Deze dag wordt Dolle Dinsdag genoemd. De Nederlandse bevolking is dan flink in verwarring. De geallieerden bevrijden begin september 1944 het zuiden van Nederland en iedereen denkt dat snel daarna heel Nederland vrij zal zijn. Maar zo snel gaat dat niet. Wel slaan kort na deze dinsdag

vele duizenden Nederlanders die hebben samengewerkt met de Duitsers, waaronder de aanhangers van NSB, massaal op de vlucht. Zij zijn bang voor de ‘andere’ Nederlanders en vooral voor mensen uit het verzet. Ze vrezen afgerekend te worden op hun pro-Duitse daden en opstelling. Bang om te worden vermoord of gevangengenomen te worden.

Duizenden NSB-leden – vooral vrouwen en kinderen – verzamelen zich deze dinsdag of kort daarna op bevel van de leiding van de NSB op grote treinstations in ons land om overgebracht te worden naar Noord-Duitsland. Onder hen bevinden zich ook Henny en Carla, de dochters van Dirk Stoutjesdijk, en hun moeder Louise.

Dirk blijft met een groot aantal andere mannelijke NSB’ers achter in Nederland. De meeste achterblijvers krijgen wapens van de NSB-leiding. De trein waarin Louise, Henny en Carla zitten gaat niet verder dan Hooghalen, nabij Kamp Westerbork. Iedereen moet daar de trein uit. Een paar kilometer lopen naar het kamp, waar op dat moment Joden gevangenzitten die ook nog met de trein naar Duitsland moeten. Bij een groot aantal Nederlanders is – 77 jaar na de oorlog – praktisch niet bekend dat in Kamp Westerbork collaborateurs vastgezet hebben. Dit wordt op 28 maart 2022 duidelijk door de televisiedocumentaire van Frénk van der Linden over NSB-aanhangers in Kamp Westerbork. Deze documentaire behandelt de periode mei 1945 - september 1945, waarin Kamp Westerbork een van de meer dan 120 interneringskampen voor foute Nederlanders wordt.

De duizenden collaborateurs in Kamp Westerbork worden bewaakt door vele tientallen Joden, die hier dan nog verblij-

ven. De NSB'ers maken hier vanaf mei 1945 vreselijke dingen mee, net als aanhangers van de NSB in andere interneringskampen. In Kamp Westerbork overlijden al snel 89 van hen. Van der Linden laat in zijn documentaire interviews zien met collaborateurs en hun kinderen, Joodse bewakers, kinderen van Joodse bewakers en kinderen van de Nederlandse leider van het kamp.

Carla kijkt vol emotie naar deze documentaire, die veel losmaakt bij haar. Ook zij was, met haar moeder en zus, in Kamp Westerbork. Maar zij waren hier al veel eerder, in 1944, op Dolle Dinsdag. Haar zus is dan veertien en Carla negen.

Kort na de uitzending neemt Carla contact op met de telefonische hulplijn van de Stichting Werkgroep Herkenning. Erover praten met haar zus Henny kan niet meer. Maar dat kan gelukkig wel met mensen van deze stichting, een organisatie die zich inzet voor mensen met foute voorouders. Carla praat met een van de bestuursleden, Jeanne Diele-Staal, die haar doorverwijst naar mij omdat ik in 2021 een boek heb uitgebracht over mijn foute familie in Wassenaar.

Na een aantal telefonische gesprekken met Carla besluit ik in het voorjaar van 2022 bij haar op bezoek te gaan en zij vertelt me veel over haar vader Dirk. Ze schaamt zich nog steeds voor hem, nog veel meer dan ik dat doe voor mijn opa. Ik heb dat beschreven in mijn boek *Schaamte en trots in Wassenaar*. Carla heeft nog steeds moeite met de achternaam van haar vader, Stoutjesdijk. Ze weet niet veel over hem, maar wil wel graag meer over hem te weten komen. Ik zeg haar dat mij hetzelfde is overkomen en dat ik in archieven veel informatie over mijn familie heb gevonden. Ik vraag haar of zij het goed

vindt dat ik contact zoek met het Nationaal Archief in Den Haag en met het Regionaal Archief in Alkmaar. Carla geeft daar toestemming voor.

In de zomer van 2022 leg ik contacten met beide archieven en ik ga aan de slag. Ik ontdek zeer bijzondere dingen. Niet alleen over haar vader Dirk, maar ook over zijn vrouwen, Louise en Hanna. Na een aantal bezoeken aan het Nationaal Archief spreek ik half augustus 2022 weer af bij Carla thuis en dan krijg ik van haar een bijzonder familieboek uit 1998. Het is samengesteld door haar zus en beschrijft de geschiedenis van haar familie vanaf 1930 tot na de oorlog; ook met verhalen over haar vader, moeder en tante Han. Het familieboek en de gesprekken met Carla vormen een bijzondere aanvulling op de stukken die ik in de archieven heb aangetroffen. Samen besluiten we dat er een boek moet komen over het leven met een NSB-burgemeester.

Een groot deel van de verhalen in dit boek is gebaseerd op informatie uit de archieven van de familie, het Nationaal Archief in Den Haag en het Regionaal Archief Alkmaar. Deze archieven zijn nu nog niet openbaar, maar dat is over twee jaar mogelijk wel het geval. Dit boek geeft niet alleen inzicht in het werk en leven van een NSB-burgemeester voor, tijdens en na de oorlog, maar ook een beeld van de Nederlandse maatschappij in de aanloop naar de oorlog. En over de periode vlak na de oorlog, toen tienduizenden NSB'ers werden gestraft.

Mijn dank gaat uit naar Carla Kassing-Stoutjesdijk, Hans de Graaf en Arie Kaan van de Stichting Langedijker Verleden, Paul Post, directeur van het Regionaal Archief Alkmaar, en Sylvia Stoop, senior communicatieadviseur bij de gemeente

Dijk en Waard, die allen hebben meegewerkt aan de totstandkoming van dit boek. Mijn bijzondere dank gaat ook uit naar de Stichting Lief Langedijk en de Stichting Vrienden van het Regionaal Archief Alkmaar, die dit boek financieel mogelijk hebben gemaakt.

Harry Vogels
April 2023

Deel 2: Dirk en Louise voor de oorlog

De ouders van Carla, Dirk Stoutjesdijk en Louise Lambregts, trouwen in 1929, elf jaar voor de oorlog. Dirk is dan 34 en Louise 24, een leeftijdsverschil van tien jaar. Maar wie zijn Dirk en Louise? Ik praat hierover met Carla, maar nog veel meer informatie over beiden bevindt zich in het Nationaal Archief in Den Haag. En over Dirk is ook nog het nodige te vinden over zijn periode als burgemeester in Langedijk in het Regionaal Archief in Alkmaar. Heel veel informatie die bij Carla volledig onbekend is. In beide archieven zoek ik vele tientallen uren, in meer dan duizend stukken. Stukken die niet openbaar zijn en waarvan geen kopie mag worden gemaakt. Overschrijven met potlood of overtypen op een laptop, zonder camera, is het enige dat mag. Alleen van het zogenoemde vermogensdossier, officieel het NBI-archief genoemd, mogen foto's worden gemaakt.

Dirk, van bakkersknecht tot directeur van een NV

Tussen de stukken op het Nationaal Archief valt een document uit 1942 op. Het is geschreven en getypt door Dirk zelf. Hij solliciteert hierin – binnen de NSB-organisatie – naar een functie bij de gemeente Heemstede. Dirk woont dan met zijn gezin in Heemstede op de Jan Steenlaan 5. Hij noemt dit stuk zelf de '*Levensbeschrijving van Dirk Stoutjesdijk*'. Een leven dat begint op 1 december 1894 in Bruinisse op het eiland Schouwen-Duiveland.

Bruinisse is eind negentiende eeuw vooral afhankelijk van de mosselvangst. Bijna driehonderd gezinnen, met ongeveer honderdvijftig schepen, moeten daarvan leven. De vader van

Dirk is geen visser maar heeft verschillende beroepen. Van koopman, vrachtrijder, landbouwer tot winkelier. Het is geen gemakkelijk bestaan, zeker omdat zijn ouders tien kinderen moeten grootbrengen. Dirk beschrijft zijn familie als zeer arm. Zo arm zelfs dat zijn ouders hem na de lagere school, als hij twaalf is, niet meer kunnen onderhouden. Ze zetten hem aan het werk in Zierikzee. Hij moet daardoor zijn ouderlijk huis uit en gaat – het is dan 1906 – inwonen bij een bakker in dat dorp. Zeven dagen per week moet hij aan het werk. Van 4.00 uur in de ochtend tot 's avonds 21.00 of 22.00 uur en 's zondags van 7.00 tot 18.00 uur. Werkweken van meer dan honderd uur. Zijn loon bedraagt 50 cent per week. Na twee jaar stapt hij over naar een andere bakker in Zierikzee. Weer intern, met dezelfde werktijden, maar wel met een hoger loon. Hij krijgt dan fl. 1,50 per week.

Na vier jaar als bakker te hebben gewerkt in Zierikzee zoekt hij het verderop op Schouwen-Duiveland. In 1910 gaat hij werken bij een bakker in Ellemeet. Ook daar met inwoning. Zijn oudere broer werkt hier ook, maar deze heeft de bakkerij flink verwaarloosd. Maar als Dirk erbij komt, gaat het een stuk beter met deze zaak. Hij werkt hier tot aan zijn negentiende. Dan moet Dirk verplicht in militaire dienst. Het is dan 1914.

In dat jaar breekt de Eerste Wereldoorlog uit, maar Nederland weet neutraal te blijven.

Dirk is tot december 1917 soldaat en werkt lange tijd op het bureau van de 3^e Infanterie Brigade als assistent van majoor Ruygrok, waar hij zeer interessante werkzaamheden verricht voor het departement van Oorlog en de Algemene Rekenkamer. Hij begint direct bij zijn indiensttreding aan

zijn studie telegrafist bij de Posterijen, waarvan het examen gelijkstaat aan dat van de 3-jarige hbs. Hij heeft zich dan al voorgenomen niet meer terug te keren naar de bakkerij, vanwege de zeer onmenselijke omstandigheden.

Na twee jaar studie voor het examen telegrafist krijgt Dirk van de directie van de Posterijen te horen dat de kandidaten versneld hun examen moeten halen. Geen studie van 36 maar een van dertig maanden. Hij redt dit niet binnen deze termijn en gaat hierover in gesprek met zijn leraar. Deze adviseert hem een andere weg in te slaan en de studie voor het praktijkdiploma boekhouden op te pakken. Daarmee ligt voor Dirk, volgens zijn leraar, een prachtige loopbaan in het verschiet.

In 1917 verlaat Dirk, hij is dan 22, de militaire dienst. Hij krijgt een prachtig getuigschrift mee van majoor Ruygrok en hiermee kan hij direct aan de slag bij de gemeente Den Haag. Hij krijgt een plek op de administratie van deze gemeente. Maar na negen maanden is hij dit werk alweer zat. Hij schrijft dat het 'geestdodende ambtenaarswerk' hem absoluut niet bevalt en gaat op zoek naar een andere baan, met meer uitdaging en afwisseling. Hij solliciteert naar een administratieve baan bij Rubberfabriek Vredestein te Loosduinen. En hij heeft geluk. Er zijn tientallen sollicitanten maar de keuze valt op hem. Hij krijgt interessant werk en gaat er in salaris fors op vooruit. Het jaar 1918 begint daarmee goed voor Dirk. Het snel groeiende Vredestein bestaat op dat moment tien jaar.

In 1908 wordt Emile Louis Constant Schiff eigenaar van de Nederlandse Guttapercha Maatschappij in Delft, de voorloper van Vredestein. Deze maatschappij is vernoemd naar de grondstof die aanvankelijk voor rubberproducten wordt

gebruikt, guttapercha, een harde, rubberachtige substantie gemaakt van het melksap van een tropische boom uit Indonesië. Het bedrijf maakt dan producten als schoenhakken, tennisballen, vloerbedekking, matrassen, laarzen en binnenballen voor voetballen. In 1909 verhuist de fabriek naar het terrein van de voormalige groentekwekerij Vredestein in Loosduinen en ze krijgt de naam N.V. Rubberfabriek Vredestein. Er zijn dan acht medewerkers in dienst.

Bij Vredestein gaat het goed met Dirk. Zo goed zelfs dat hij in korte tijd drie keer salarisverhoging krijgt. Eerst een van 15 gulden per maand en daarna nog eens verhogingen van 10 en 15 gulden per maand. Na een jaar, in 1920, wordt hij bevorderd tot souschef van de Technische Afdeling. Als hij deze functie een jaar uitoefent, heeft hij weer geluk. Zijn chef wordt voor de zaak uitgezonden naar Nederlands-Indië en Dirk neemt zijn plaats in. En hij krijgt opnieuw loonsverhoging. In twee jaar tijd stijgt zijn salaris van fl. 85 naar fl. 225 per maand, plus tantième.

In deze functie krijgt Dirk veel verantwoordelijkheid en mag hij zelfstandig over een groot aantal belangrijke zaken besluiten nemen. De directie van Vredestein bemoeit zich nimmer met de werkvloer en krijgt alleen elke maand een overzicht van de behaalde financiële resultaten. Die zijn gelukkig altijd goed. Dirk ondertekent zelf correspondentie en contracten en zijn afdeling groeit uit tot ongeveer vierhonderd man in de fabriek en 46 op kantoor. In zeer korte tijd groeit het bedrijf enorm. Autobanden maakt Vredestein op dat moment nog niet; de productie daarvan start pas na de oorlog.

In de periode dat Dirk Stoutjesdijk bij Vredestein werkt, heeft hij een relatie. Op 18 augustus 1920 treedt hij in het huwe-

lijk met Gardina Berendsen uit Den Haag. Dirk is dan 25 en Gardina 22. Zij is de dochter van Adolph Berendsen, politie-agent in Den Haag. Dit huwelijk duurt niet lang; het wordt op 18 april 1928 ontbonden. Dirk krijgt in 1926 een relatie met Louise Lambregts en voor Gardina is dit aanleiding om van hem te scheiden. Uit de archieven blijkt dat een dergelijke kwestie zich ook voordoet tijdens zijn tweede huwelijk.

Louise Lambregts.